

Серія: Економіка та підприємництво, 2020 р., № 1 (112)

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 338.24

DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2020-1-24>**Олешко А.А.**

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту та публічного адміністрування
Київського національного університету технологій та дизайну

Красюк Я.О.

студентка
Київського національного університету технологій та дизайну

Борисова М.С.

студентка
Київського національного університету технологій та дизайну

Oleshko Anna

Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of Management and Public Administration Department
Kyiv National University of Technologies and Design
ORCID ID: 0000-0001-9328-7730

Krasuk Yaroslava

Student
of Kyiv National University of Technologies and Design
ORCID ID: 0000-0002-7741-3087

Borysova Maruna

Student
of Kyiv National University of Technologies and Design
ORCID ID: 0000-0002-0143-4834

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

CRISIS MANAGEMENT OF INVESTMENT PROCESSES IN THE NATIONAL ECONOMY

У статті досліджено теоретичні та практичні проблеми антикризового управління інвестиційними процесами в національній економіці в умовах посилення зовнішніх та внутрішніх загроз. Розроблено концептуальні підходи до антикризового управління інвестиційними процесами та механізм її імплементації у державну інвестиційну політику. Виявлено вплив зовнішньоекономічних, макроекономічних, інноваційних та фінансових чинників на розгортання інвестиційних криз. Дана оцінка організації антикризового регулювання інвестиційних процесів національної економіки та виявлені її недоліки. Розроблено організаційно-економічні підходи до реалізації інвестиційних програм на основі їх ітеративної взаємодії з довгостроковою стратегією соціально-економічного розвитку в умовах економічної кризи.

Ключові слова: антикризове управління, інвестиційні процеси, інвестиційна політика, інвестиційна криза, економічна криза.

В статье исследованы теоретические и практические проблемы антикризисного управления инвестиционными процессами в национальной экономике в условиях усиления внешних и внутренних угроз. Разработаны концептуальные подходы к антикризисному управлению инвестиционными процессами и механизм ее имплементации в государственную инвестиционную политику. Определено влияние внешнеэкономических, макроекономических, инновационных и финансовых факторов на эскалацию

инвестиционных кризисов. Дана оценка организации антикризисного регулирования инвестиционных процессов национальной экономики и выявлены ее недостатки. Разработаны организационно-экономические подходы к реализации инвестиционных программ на основе их итеративного взаимодействия с долгосрочной стратегией социально-экономического развития в условиях экономического кризиса.

Ключевые слова: антикризисное управление, инвестиционные процессы, инвестиционная политика, инвестиционный кризис, экономический кризис.

The article researched theoretical and practical problems of crisis management of investment processes in the national economy in conditions of increased external and internal threats. Under the conditions of economic recession and political instability, the investment-driven development naturally slows down, capital investments are significantly decreased, and potential investors are having less and less trust in the state policy. However, currently there is the well-established trend towards imbalance of the security environment and increase of the influence of foreign investors' transnational and expansion policy aimed at sponsoring primary industries (agriculture, timber production, metallurgy). In conjunction with the critical decline in the innovation and investment activity, it increases the risks of further transformation of Ukraine into a mere supplier of raw materials for highly developed countries. Therefore the way out of this difficult situation is supposed to be in the investment-driven development based on the endogenously oriented economic growth. The main sources and reserves of the investment-driven development in the context of economic crisis include as follows: financial resources withdrawn to offshore companies, shadow resources, household savings, investment lending, government expenditures. The concept approaches of crisis management of investment processes and the mechanism of its implementation into state investment policy are developed. Influence of international, macroeconomic, innovation and financial factors on cyclical dynamics of the investment crisis are analyzed. Crisis regulation of the Ukraine's investment processes is evaluated, and its shortcoming is discovered. The organizational and economic approaches to the implementation of investment programs are developed based on their iterative interaction with a long-term strategy of socio-economic development in conditions of economic crisis. Key targets of crisis management of investment processes in the national economy there should be an adhering to an ideal balance of internal and external investments and establishing the high-tech economic structure.

Keywords: crisis management, investment processes, investment policy, investment crisis, economic crisis.

Постановка проблеми. Стабілізація національної економіки з її подальшим переходом до випереджаючої цифрової моделі суспільного розвитку безальтернативно ґрунтується на впровадженні новітніх високоукладних технологій, створенні прогресивної матеріально-технічної бази, залученні інтелектуальної робочої сили, що потребує значних інвестиційних вливань.

В умовах глобальної економічної нестабільності та на фоні поширення коронавірусної інфекції закономірно відбувається стискання інвестиційної активності вітчизняних та іноземних суб'єктів господарювання й обмеження можливостей державного інвестування.

У цьому контексті антикризове управління інвестиційними процесами належить до компетенції органів державного управління і передбачає запровадження імператив стимулюючого, преференційного і директивного характеру та створення сприятливого економіко-політичного середовища для суб'єктів інвестиційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам державного управління інвестиційною діяльністю та розробки заходів інвестиційної політики присвячені праці таких вітчизняних вчених як О. Амоша, Ю. Бажал, В. Бакуменко, О. Власюк, В. Геєць, В. Мартиненко, А. Пересада, В. Юрчишин. Теоретико-методологічні засади інвестиційної діяльності досліджені у працях таких зарубіжних вчених як Л. І. Абалкін, Г. Александер, Р. Гільфердінг, Л. Дж. Гітман, В. Л. Іноземцев, М. Кастельс, Дж. М. Кейнс, Я. Корнаї, К. Маркс, Д. Норт, А. Ріх, П. Самуельсон, А. Сміт, Дж. Стігліц, Й. Шумпетер.

У загальному розумінні державна інвестиційна політика визначається як:

- регулювання інвестиційної діяльності з метою реалізації цілей економічної, науково-технічної та соціальної політики;

- комплекс економічних, організаційно-правових та інших заходів держави, спрямованих на створення сприятливого інвестиційного клімату, структурну перебудову, підвищення ефективності національної економіки; комплекс правових, адміністративних та економічних заходів держави щодо поширення та активізації інвестиційних процесів;

- цілеспрямована діяльність держави для мобілізації інвестиційних коштів на організацію відтворення матеріальних і духовних благ у суспільстві [1, с. 273].

В умовах обмеження можливостей до зовнішнього фінансування певної популярності набула концепція ендегенно орієнтованої моделі економічного зростання [2]. Відповідно до цієї концепції ендегенізація інвестиційного розвитку забезпечує:

перше – акцент на внутрішні процеси та внутрішню інтеграцію економіки і суспільства як засобом протидії зовнішньому тиску, формування і реалізації ефективної національної економічної, соціальної, і культурної політики, досягнення випереджаючого синергетичного ефекту (віддачі поточних і капітальних витрат) при 10–12-кратному стартовому відставанні від розвинених країн за рівнем ВВП та продуктивності праці [3, с. 42].

друге – фінансування тих галузей економіки, які є найбільш перспективними з погляду розвитку світових економічних процесів [4, с. 22] та зорієнтовані на вирішення довгострокових пріоритетів економічного розвитку;

третє – зростання інвестицій та їх ефективності (віддачі), оптимальне поєднання внутрішніх і зовніш-

ніх джерел інвестування із дотриманням порогових значень економічної безпеки держави. Основними джерелами і резервами ендогенізації інвестиційного розвитку в контексті забезпечення економічної безпеки є: фінансові ресурси, що виводяться в офшори; тіньові ресурси; заощадження домогосподарств; інвестиційне кредитування; державні видатки [5, с. 54].

При цьому переважна більшість світової наукової спільноти вбачає, що активна участь держави в інвестиційних процесах має ґрунтуватись на кейнсіанському підході. Цей підхід передбачає стимулювання сукупного попиту шляхом реалізації політики зайнятості й зростання інвестицій за рахунок внутрішніх заощаджень [6].

Однак сучасні кризові процеси в національних господарствах супроводжуються глобальною нестабільністю нової якості та спричиняють руйнівні наслідки на інвестиційну сферу, що зумовлює необхідність дослідження проблематики антикризового управління інвестиційними процесами з урахуванням реалій сьогодення та глобальних дестабілізуючих чинників.

Метою статті є розробка нових підходів до антикризового управління інвестиційними процесами в національній економіці з урахуванням зовнішніх обмежень, спричинених глобальними дестабілізаторами.

Виклад основного матеріалу. Методологія антикризового управління національною економікою передбачає використання галузевого підходу до його впливу на кризові процеси та ситуації. Загалом антикризове управління національної економіки являє собою сукупність дій органів державного управління, спрямованих на упередження та захист соціально-економічної системи й окремих суб'єктів ринкових відносин від кризових ситуацій з метою стабілізації і адаптації соціально-економічної системи до умов, що змінюються. Антикризове регулюван-

ня національної економіки як функція антикризового управління здійснюється на всіх стадіях протікання кризи – від періоду зародження кризи до моменту виходу з неї, а також передбачає прогнозування криз та застосування превентивних заходів до моменту їх настання [7, с. 99–100].

Система антикризового управління інвестиційними процесами в національній економіці передбачає цілепокладання, ефективні суб'єктно-об'єктні зв'язки, дотримання загальних і специфічних принципів управління, оптимізацію функцій та ефективне використання широкого спектру методів та інструментів в межах чітко встановлених критеріїв ефективності (KPI) (рис. 1). При цьому загальним критерієм ефективності антикризового управління є ступінь використання потенційних можливостей безкризового функціонування або швидкого і з найменшими втратами виходу з кризи [8].

Залежно від реакції на кризу застосовується превентивне, активне та реактивне антикризове управління. Найефективнішим є превентивне антикризове управління, оскільки воно дає змогу запобігти настанню кризи за рахунок розробки та впровадження превентивних (упереджувальних) заходів, а у разі невідворотності настання кризи – вжити пом'якшувальних та упереджувальних заходів, заздалегідь розробити ефективну антикризову стратегію [8].

Глобальні дисбаланси, політична та економічна нестабільність природно призводять до стискання інвестиційної активності. У таких умовах необхідним є швидке реагування органів державного управління інвестиційною діяльністю на зміни макроекономічної динаміки – існує об'єктивна необхідність розширення інструментів державного регулювання інвестиційної діяльності, які включали б не тільки регулювання грошової маси, банківського відсотка, валютного курсу, а й – стимулювання ефективного попиту. Держава прямими інвестиціями шляхом фінансування

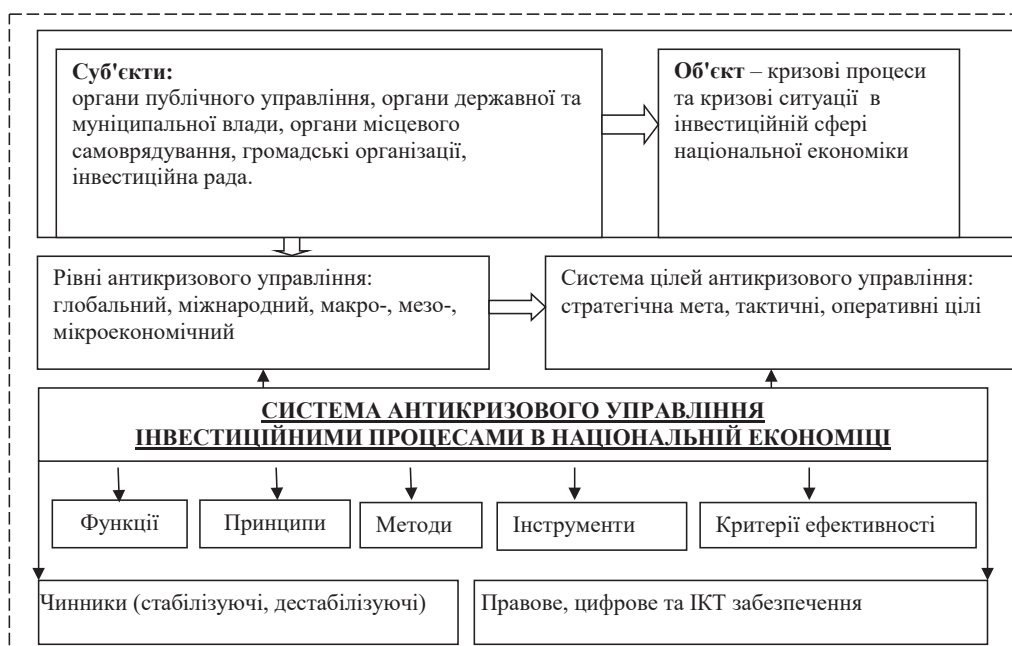

Рис. 1. Система антикризового управління інвестиційними процесами

державних проектів і програм має підтримувати розвиток економічно ефективних та соціально значущих галузей національного господарства та науково-технічний сектор.

Базисом інвестиційної політики має стати державна інвестиційна стратегія як правовий документ, що забезпечує впорядкованість, комплексність, системність та поступовість впровадження регулюючих інструментів у період економіко-політичної нестабільності та у період стабілізації економіки. Стратегія має включати чіткий план заходів державного регулювання в усіх сферах національного господарства із визначенням термінів впровадження, виконавців.

Державна інвестиційна стратегія в умовах економічної кризи має включати низку концептуальних положень, що забезпечуватимуть фінансову життєдіяльність держави. Це стосується як політики залучення іноземних інвестицій, так і процесів активізації внутрішнього інвестування.

Залучення прямих іноземних інвестицій можливе за умови створення законодавчого поля, у якому мають бути закріплені норми, що вирішують, по-перше, проблему експансії іноземного капіталу в стратегічно важливі об'єкти, установи фінансової й страхової діяльності, по-друге – проблему захисту прав інвесторів, по-третє – проблему створення оптимально ефективної системи оподаткування, яка б стимулювала нарощування інвестицій у високотехнологічні сектори економіки, інноваційні проекти та забезпечувала б процеси деофшоризації.

Заходи з активізації ендегенних чинників інвестиційної діяльності мають базуватись на задіянні таких внутрішніх резервів: заощадження домогосподарств; кредитні ресурси банківської системи; капітали резидентів, що виводяться в офшорні зони; кошти, що знаходяться у тіньовому обігу; фінансові потоки, що знаходяться у сфері спекулятивних фінансових і валютних операцій; державні запозичення; раціоналізація галузевої, регіональної і технологічної структури інвестицій, що спричинить синергетичний ефект на зростання сукупних інвестицій.

Перспективним є інвестування у створення на території України інноваційних та виробничих кластерів, що передбачає концентрацію зусиль держави, взаємопов'язаних виробників та науково-дослідних і конструкторських установ і реалізацію потенційних можливостей трансферу технологічних розробок у виробництво. У цьому зв'язку пріоритетним напрямом є інвестування проектів створення індустріальних парків, що передбачає впровадження таких засобів їх державної підтримки: співфінансування інвестиційних проектів (зобов'язання держави з фінансування проекту через різні способи фінансової підтримки); опосередковане зменшення витрат інвесторів, зокрема обслуговування парку (забезпечення підготовки, проживання та доставка необхідних кваліфікованих кадрів, охорона промислових об'єктів, пільговий доступ до транспортної інфраструктури тощо); надання податкових пільг (зниження податкових ставок, податкові канікули, перш за все з податків на прибуток і на майно, у тому числі на нерухомість, інвестиційний податковий кредит, податкова знижка, прискорений метод податкової

амортизації, амортизаційна премія, звільнення від сплати ПДВ для обладнання, яке не виробляється в країні).

Виробничі та інноваційні кластери, технопарки, технополіси, індустріальні парки, мають стати головними акумулюючими центрами інвестицій та інновацій. Їх діяльність будується на основі принципів, від реалізації яких виграють і наука, і бізнес, і держава.

Висновки. Антикризове управління інвестиційними процесами в національній економіці – це управління, що забезпечує недопущення розгортання інвестиційної кризи, яка зазвичай є складовою макроекономічної. Антикризове управління покликане сприяти запобіганню настання кризи – якщо криза відворотна та виявляти чинники, передбачати, прогнозувати кризу – якщо криза невідворотна; забезпечувати пом'якшення перебігу кризи, нівелювання загроз і ризиків, ліквідацію негативних наслідків кризи; антикризове планування та формування інвестиційної антикrizової стратегії; контроль за своєчасністю та ефективністю антикrizових заходів та внесення коректив у антикrizову політику з урахуванням досягнутих результатів та зміни факторів зовнішнього і внутрішнього середовища.

Сучасні процеси глобальної політичної та економічної нестабільності, спричинені пандемією коронавірусної інфекції, визначають необхідність упереджувальних антикrizових заходів в національній економіці.

Бібліографічний список:

1. Енциклопедичний словник з державного управління / за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с.
2. Геєць В. М., Скрипченко М. І. Від екзогенно залежної до ендегенно орієнтованої стратегії розвитку економіки. *Економіка і прогнозування*. 2003. № 1. С. 34–46.
3. Варналій З. С., Буркальцева Д. Д., Саєнко О. С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення: монографія. К.: Знання України, 2011. 299 с.
4. Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку. Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. К., 2008. 48 с.
5. Олешко А. А. Ендегенізація інвестиційного розвитку в контексті забезпечення економічної безпеки України. *Актуальні проблеми економіки*. 2017. № 2. С. 52–58.
6. Кейнс Д. М. Общая теория занятости, процента и денег. М.: Эксмо. 2008. 960 с.
7. Олешко А. А. Антикризове регулювання національної економіки: теорія і практика: [монографія]. Національний університет ДПС України. Ірпінь: Ви-во НУДПСУ, 2012. 350 с.
8. Олешко А. А. Механізм антикrizового управління фінансовими корпораціями. *Ефективна економіка*. 2018. № 2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/12.pdf (дата звернення 07.02.2020).

References:

1. *Encyklopedychnyj slovnyk z derzhavnoho upravlinnja* (2010). [Encyclopedic Dictionary of Public Administration], Kyiv: NADU (in Ukrainian).
2. Ghejecz V. M., Skrypchenko M. I. (2003). Vid ekzogenno zaleznoji do endogenno orijentovanoji strateghiji rozvytku ekonomiky [From exogenously dependent to endogenously oriented economic development strategy]. *Ekonomika i proghnozuvannja*, vol. 1, pp. 34–46.

3. Varnalij Z. S., Burkaljceva D. D., Sajenko O. S. (2011). *Ekonomiczna bezpeka Ukrainy: problemy ta priority zmocnennja* [Ukraine's economic security: challenges and priorities for strengthening]. Kyiv: Znannja Ukrainy (in Ukrainian).
4. Vlasjuk O. S. (2008). *Teorija i praktyka ekonomichnoji bezpeky v systemi nauky pro ekonomiku* [The theory and practice of economic security in the system of economics]. Kyiv (in Ukrainian).
5. Oleshko A. A. (2017). Endoghenizacija investytsijnogho rozvytku v konteksti zabezpechennja ekonomichnoji bezpeky Ukrainy [Endogenization of investment development in the context of Ukraine's economic security]. *Aktualni problemy ekonomiky*. vol. 2, pp. 52–58.
6. Kejns D.M. (2008). *Obszhaja teoryja zanjatosty, procenta y denegh* [General theory of employment, interest and money]. Moscow: Eksmo (in Russian).
7. Oleshko A. A. (2012). *Antykryzove rehuljuvannja nacionalnoji ekonomiky: teorija i praktyka* [Anti-crisis regulation of the national economy: theory and practice]. Irpin: NUD-PSU (in Ukrainian).
8. Oleshko A. A. (2018). *Mekhanizm antykryzovogho upravlinnja finansovymy korporacijamy* [The mechanism of crisis management of financial corporations]. *Efektivna ekonomika*, vol. 2. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/12.pdf (accessed 07.02.2020).